

СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ У РОБОТІ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

THE STRUCTURE OF SOCIAL REHABILITATING THE PRIMARY SCHOOL PUPILS WITH INFANTILE CEREBRAL PALSY IN THE WORK OF AN INTENDING SOCIAL WORKER

У статті на основі поглядів науковців і нормативно-правових документів України щодо змісту, організації соціальної реабілітації дітей з інвалідністю окреслено структуру соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем у роботі майбутніх соціальних працівників. На основі виявленої суперечності між об'єктивною потребою у фахівцях, здатних до успішної соціально-реабілітаційної діяльності з дітьми з особливими потребами, та недостатнім рівнем готовності випускників закладів вищої освіти до забезпечення соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем виникає актуальна проблема щодо формування готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем.

Особливості соціально-реабілітаційної роботи з дітьми молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем передбачають наявність у майбутніх соціальних працівників відповідних знань, умінь, навичок, які вони мають отримати у закладах вищої освіти. До переліку спеціальних (фахових) компетентностей випускника, що окреслені Стандартом вищої освіти з підготовки бакалаврів за спеціальністю 231 «Соціальна робота» галузі знань 23 «Соціальна робота», включені знання і розуміння сутності, значення і видів соціальної роботи й основних її напрямів. Одним із видів соціальної роботи є соціальна реабілітація дітей молодшого шкільного віку з діагнозом церебрального паралічу. Розуміння структури відповідного виду соціальної роботи допомагає формуванню готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності певного спрямування.

До структури соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем нами виокремлено такі елементи, як: мета, завдання, об'єкти, суб'єкти, інститути (установи), середовище соціальної реабілітації, принципи, етапи, напрями, основні функціональні обов'язки соціального працівника у процесі соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем, види, основні технології, форми та методи, ресурси, результат процесу соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем.

Ключові слова: майбутній соціальний працівник, формування готовності до соціальної реабілітації, соціальна реабілітація, соціальна робота, діти молодшого шкільного віку, дитячий церебральний параліч.

The article deals with the structure of social rehabilitating the primary school children with cerebral palsy in the work of intending social workers based on the views of scientists and normative legal documents of Ukraine on the content and organizing the social rehabilitation of children with disabilities. There is the contradiction between the objective need for specialists capable of successful social rehabilitation activities of children with special needs and the lack of readiness of higher education institutions graduates to provide social rehabilitation of primary school children with infantile cerebral palsy. That is why there is an urgent problem of forming intending social workers' readiness for social rehabilitation of primary school children with cerebral palsy.

The features of social and rehabilitation work with primary school children with cerebral palsy require from intending social workers to have the appropriate knowledge, skills and competences that they should acquire in higher education institutions. The list of special (professional) competencies of the graduate, outlined in the Higher Education Standard for the preparation of bachelors in the specialty 231 "Social work" of the field of knowledge 23 "Social work", includes knowledge and understandings of the meaning and types of social work and its main directions. One of the types of social work is social rehabilitating primary school children who have the diagnosis of cerebral palsy. Understanding the structure of the appropriate type of social work helps to form graduates' readiness for intending professional activity of a particular direction.

According to the developed structure of social rehabilitating primary school children with cerebral palsy we distinguished the following components: purpose, tasks, objects, subjects, institutions (establishments), social rehabilitation environment, principles, stages, directions, the main functional responsibilities of a social worker in the process of social rehabilitating primary school children with cerebral palsy, types, basic technologies, forms and methods, resources, the result of the process of social rehabilitating primary school children with infantile cerebral palsy.

Key words: intending social worker, forming the readiness to social rehabilitation, social rehabilitation, social work, primary school children, infantile cerebral paralysis.

УДК 364.01:37.013.42

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-19-1-22>

Сгорова К.Г.,

асистент кафедри психології та соціальної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Одним із завдань вищої освіти є підготовка кваліфікованих соціальних працівників, здатних до організації та проведення ефективної роботи з соціальної реабілітації з метою відновлення і формування основних соціальних функцій дітей

молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем.

Дітям молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем із метою створення сприятливих умов їх самореалізації в усіх сферах життєдіяльності державною політикою України

надаються різні послуги з реабілітації: медичної, психолого-педагогічної, фізичної, професійної, трудової, фізкультурно-спортивної та надання освітніх послуг. Проте лише соціальна реабілітація реалізує завдання, спрямовані на створення і забезпечення умов для повернення дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем до активної участі у житті, відновлення їх соціального статусу і здатності до самостійної суспільної та родинно-побутової діяльності шляхом соціально-середовищної орієнтації та соціально-побутової адаптації, соціального обслуговування, задоволення потреби у забезпеченні технічними та іншими засобами реабілітації [9].

Соціальна реабілітація осіб з обмеженими можливостями, в т. ч. дітей із церебральним паралічем, є однією з найбільш важливих видів соціальної допомоги і соціального обслуговування. Дитина молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем за низького рівня адаптації до навколишнього середовища та лікування може відчувати серйозні труднощі з пересуванням. Таке становище поглиблює невміння або небажання інших людей спілкуватися з такою дитиною, що призводить до її соціальної депривації вже в дитячому віці, загальмування вироблення навичок, необхідних для спілкування з оточуючими. Актуальність і значущість цього питання є дуже важливою, оскільки соціальна підтримка і реабілітація дітей з особливими потребами у розвитку, створення умов для їхньої успішної соціальної та психологічної адаптації, розвиток їхньої життєвої компетентності є принциповою ознакою демократичної освіти і суспільного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Зміст, організація соціальної реабілітації дітей з інвалідністю, в т. ч. дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем, розглядали такі науковці, як Т. Данилова [2], Т. Єжова [3], І. Іванова [16], М. Лукашевич [5; 6], І. Мигович [5], А. Рудська [13], Н. Сайко [14], Т. Семигіна [6], О. Солдатова [13], А. Тюття [16], Я. Юрків [18] та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте питання структури організації та проведення соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем у роботі майбутніх соціальних працівників потребує ще більш детального дослідження.

Метою статті є окреслення структури організації та проведення соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем у роботі майбутніх соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на погляди науковців (Т. Данилова [2], Т. Єжова [3], І. Іванова [16], М. Лукашевич [5; 6], І. Мигович [5], А. Рудська [13], Н. Сайко [14], Т. Семигіна [6],

О. Солдатова [13], А. Тюття [16], Я. Юрків [18] та ін.) й нормативно-правові документи України [7; 10–12] нами окреслено структуру соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем у роботі майбутніх соціальних працівників.

До структури соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем включені такі елементи: мета, завдання, об'єкти, суб'єкти, інститути (установи), середовище соціальної реабілітації, принципи, етапи, напрями, основні функціональні обов'язки соціального працівника у процесі соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем, види, основні технології, форми та методи, ресурси, результат процесу соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем.

Метою проведення соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем є забезпечення соціальної адаптації їх у суспільстві, які можна умовно поділити за напрямками. Перший має на меті пристосування навколишнього середовища до потреб дитини. Другий спосіб адаптації дитини з руховим дефектом – пристосувати її до звичайних умов соціального середовища [4, с. 32].

У процесі соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем розв'язуються такі основні завдання: підвищення ступеня соціальної повноцінності; відновлення та зміцнення здоров'я; формування соціального досвіду; формування позитивного ставлення до життя; реабілітаційне виховання; психологічна адаптація; самовиховання та самореалізація особистості; самовизначення у суспільстві тощо.

Процес соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з діагнозом дитячого церебрального паралічу здійснюється за загальними принципами (послідовності, комплексності, етапності, диференційованості тощо) та специфічними принципами (індивідуальності, адаптації, інтеграції, безперервності, безкоштовності та ін.) [4, с. 32; 16]. У соціально-реабілітаційній діяльності також можна виділити такі принципи: гуманістичної спрямованості соціально-реабілітаційного процесу, що передбачає необхідність поєднання цілей суспільства й особистості, вимагає підпорядкування всього соціально-реабілітаційного процесу формуванню особистості дитини, орієнтованої на відносини гідності; єдності діагностики і корекції – відображає цілісність надання допомоги дитині в умовах соціально-реабілітаційного процесу; нормативності розвитку й передбачає обов'язкове врахування особливостей вікового розвитку дитини і змін, що відбуваються на всіх етапах процесу соціальної реабілітації; опори на

провідну діяльність, характерну для кожного вікового етапу (гра, навчання, спілкування) і психологічні можливості й обмеження, пов'язані з віковими особливостями (самооцінка, самосвідомість та ін.). До важливих принципів соціально-реабілітаційної діяльності з дітьми молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем потрібно також віднести принципи: опори на позитивні та сильні сторони особистості дитини; психологічної комфортності, що передбачає створення в соціально-реабілітаційному процесі довірливої атмосфери і, як наслідок, стимулює активність дитини з опорою на внутрішню мотивацію успішності [4, с. 32].

У Державній типовій програмі реабілітації осіб з інвалідністю (2006 р.) [8] надавачами послуг із соціальної реабілітації згідно з переліком послуг, що надаються особам з інвалідністю з ураженням опорно-рухового апарату та центральної і периферичної нервової системи вікової категорії до 18-ти років, в т. ч. дітям молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем, є: органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, визначені ст. 30 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991); служби у справах дітей, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, органи соціального захисту населення, установи соціального обслуговування, реабілітаційні установи, заклади освіти всіх типів, УкрНДІ протезування.

Виходячи з того, що об'єктом окресленої нами структури є діти молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем, суб'єктами виступають фахівці соціономічних професій (соціальні працівники, соціальні педагоги, практичні психологи), які надають послуги з соціальної реабілітації дітям молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем.

Надзвичайно цінним є твердження А. Капської й А. Шевцова, що «ефективність соціальної реабілітації дітей із особливими потребами залежить насамперед від адекватності створеного соціально-педагогічного середовища та його спроможності надати необхідну допомогу і підтримку в реабілітаційному процесі» [15; 17]. Середовищем проведення процесу соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем нами визначено середовище їх проживання та функціонування (трудова діяльність, відпочинку, навчання, заняття творчістю, отримання інформації тощо).

Спираючись на наукові доробки Т. Єжової [3], М. Лукашевича [5; 6], І. Миговича [5], Н. Сайко [14], процес соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем у роботі соціального працівника передбачає такі етапи:

1. Діагностичний. На цьому етапі проводиться встановлення контакту з дитиною молодшого

шкільного віку з дитячим церебральним паралічем, дослідження її особистості та ситуації соціального розвитку, особистісних чинників і чинників мікросередовища, що сприяли виникненню дезадаптації, визначенню реабілітаційного потенціалу дитини.

2. Організаційний. Цей етап передбачає планування комплексу заходів для соціальної реабілітації, створення збагаченого реабілітаційного середовища, складання індивідуальної програми реабілітації на дитину молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем.

3. Формувальний. Головним завданням формувального етапу є утворення реабілітаційного простору, застосування педагогічних і соціальних технологій із реалізації програми соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем.

4. Корекційний. Цей етап передбачає внесення коректив у процес соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем, що сприяє розвитку позитивних і подоланню негативних індивідуальних якостей, розв'язанню соціальних проблем.

5. Узагальнюючий. Систематизація, узагальнення і контроль результатів процесу соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем – головні завдання цього етапу.

Проведене дослідження дало змогу визначити основні функціональні обов'язки соціального працівника у процесі соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем, а саме: управлінські (адміністрування міждисциплінарної команди й координація, складання індивідуальних реабілітаційних планів, моніторинг їх виконання); організаційні (визначення спектру запитів клієнтів, надання їм допомоги у пошуку відповідних агенцій; створення інформаційного банку даних про послуги державних і недержавних організацій та умови їх надання; ведення переговорів із представниками органів місцевої влади і громадськості та ін.) [1].

За висновками науковців, у процесі здійснення соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем можуть бути використані технології менеджменту, зв'язку з громадськістю, посередництва та розв'язання конфліктів, рекламно-інформаційні технології, технології соціальної роботи (діагностики, прогнозування, профілактики, експертизи та ін.) [16].

У роботі соціального працівника з метою ефективного проведення процесу соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем можуть бути використані індивідуальні та групові форми роботи із застосуванням таких методів, як: бесіда, інтерв'ю, консультація, дискусія, тренінг тощо. Результатом процесу

соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем у роботі соціального працівника визначено відновлення втрачених дитиною молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем або не набутих у ході соціалізації функцій, відносин і ролей соціального функціонування [1].

Висновки. Отже, володіння знаннями й розумінням сутності, значення структури організації та проведення соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем може бути умовою підвищення рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з церебральним паралічем.

Подальші дослідження передбачається провести у напрямку вивчення формування готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем з урахуванням особливостей організації та проведення відповідного виду соціальної роботи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бастун Н.А. Служби раннього втручання в Україні: шлях до інтеграції : інформаційно-довідкове видання. Київ, 2005. 184 с.
2. Данилова Т.В. Організація і проведення соціально-психологічної реабілітації та професійного навчання дітей-інвалідів. *Наука і освіта*. 2009. № 10. С. 35–40.
3. Єжова Т.Є. Соціальна реабілітація дітей-інвалідів. Київ, 2011. 284 с.
4. Зверева І.Д., Безпалько О.В., Харченко С.Я. та ін. Соціальна робота в Україні : навчальний посібник / за заг. ред. І.Д. Зверевої, Г.М. Лактіонової. Київ, 2004. 256 с.
5. Лукашевич М.П., Мигович І.І. Теорія і методи соціальної роботи : навчальний посібник. Київ, 2003. 168 с.
6. Лукашевич М.П., Семигіна Т.В. Соціальна робота (теорія і практика) : підручник. Київ, 2009. 368 с.
7. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05 жовтня 2000 р. № 2017-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> (дата звернення: 05.11.2019).
8. Про затвердження Державної типової програми реабілітації осіб з інвалідністю : Постанова Кабінету Міністрів України від 08 грудня 2006 р. № 1686. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP061686.html (дата звернення: 24.01.2019).
9. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06 жовтня 2005 р. № 2961-IV. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15> (дата звернення: 05.11.2019).
10. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (дата звернення: 05.11.2019).
11. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21 червня 2001 р. № 2558-III. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14> (дата звернення: 05.11.2019).
12. Про схвалення Стратегії реформування системи надання соціальних послуг : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08 серпня 2012 р. № 556-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/556-2012-%D1%80> (дата звернення: 21.08.2018).
13. Рудська А.І., Солдатова О.І. Соціальна реабілітація дітей з діагнозом ДЦП методом іппотерапії. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2013. Вип. 4 (20). С. 107–113.
14. Сайко Н.О. Теорія і практика підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціальної реабілітації молодших підлітків у загальноосвітніх навчальних закладах : дис. ... докт. пед наук : 13.00.04. Полтава, 2017. 23 с.
15. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з функціональними обмеженнями : навчально-методичний посібник / за ред. А.Й. Капської. Київ, 2003. 168 с.
16. Тюття Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: теорія і практика : навчальний посібник. Київ, 2008. 574 с.
17. Шевцов А.Г. Методологічні принципи соціальної реабілітації осіб з обмеженими функціями здоров'я. *Збірник наук. пр. Кам'янець-Подільського державного університету. Сер. соціально-педагогічна*. Кам'янець-Подільський, 2006. Вип. VI. С. 337–342.
18. Юрків Я.І. Сутність та зміст соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями. *Педагогічні науки. Соціальна педагогіка*. 2008. № 6. С. 297–308.